

UOT338

REGIONAL NƏQLİYYAT-LOGİSTİKA SİSTEMLƏRİ VƏ ONLARIN YARADILMASININ SƏMƏRƏLİLİYİ

HÜSEYNOVA MƏLAHƏT SOLTAN qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, dosent

huseynovyusif2003@mail.ru

Açar sözlər: regional nəqliyyat-logistika sistemi, region, infrastruktur, iqtisadiyyat, inkişaf

Müasir dövrdə qarşıya qoyulan əsas vəzifələrdən biri beynəlxalq standartlara cavab verən təsirli nəqliyyat-logistika sistemlərinin yaradılmasıdır. Bu problemin həlli ölkəmizin qlobal iqtisadi məkana inteqrasiyanı sürətləndirəcək və dünya ölkələri arasında tərəfdaşlıq əlaqələrini genişləndirəcək, ölkənin, o cümlədən region iqtisadiyyatının inkişafı üçün şərait yaradacaqdır. Regionların sosial-iqtisadi inkişafına təsir göstərən amillərdən biri məhz regional nəqliyyat-logistika sistemlərinin formalaşmasıdır. Regional nəqliyyat-logistika sistemləri yaradılarkən yalnız regionun infrastrukturunun vəziyyəti deyil, bütövlükdə iqtisadiyyatın imkanları, eləcə də bu sistemlərin inkişaf etdirilməsi üzrə dünya təcrübəsi nəzərə alınır. Nəqliyyat-logistika sistemlərinin inkişafı regionlararası qarşılıqlı iqtisadi əlaqələrin inkişafı üçün ən vacib şərtədir. Bu, regionların sosial-iqtisadi potensialını və həyat keyfiyyətini artırmağa imkan verir.

Regional nəqliyyat-logistika sistemlərinin yaradılması layihəsini həyata keçirərkən dövlət-özəl tərəfdaşlıq mexanizmindən istifadə edilə bilər. Dövlət-özəl tərəfdaşlıq regiondakı infrastruktur obyektlərinin inkişafı, planlaşdırılması, maliyyələşdirilməsi, inşası və istismarı üçün dövlət sektoru ilə özəl sektor arasında qarşılıqlı əlaqə mexanizmidir. Beləliklə, uzunmüddətli tərəfdaşlıq və investisiya cəlb etmək üçün təsirli bir yoldur.

Regional nəqliyyat-logistika sisteminin inkişafının əsas vəzifələri bunlardır:

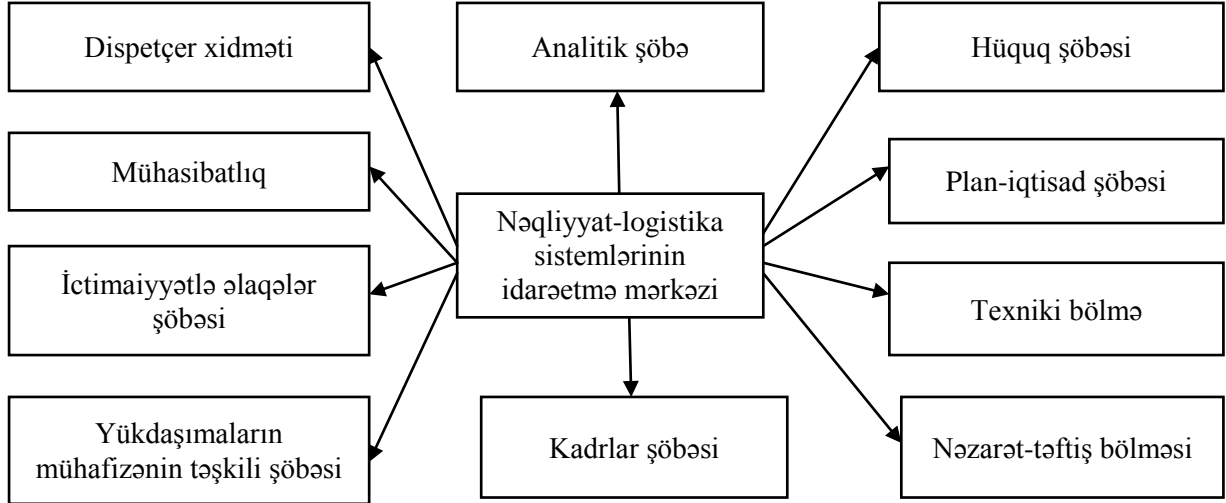
- nəqliyyat-logistika xidmətlərinə region əhalisinin və iqtisadiyyatının ən yüksək tələbatının ödənilməsi;
- regional nəqliyyat-logistika sistemlərinin təhlükəsiz, etibarlı və sabit fəaliyyətinin təmin edilməsi;
- müxtəlif nəqliyyat növləri müəssisələri, logistika vasitəçiləri, yük sahibləri ilə əlaqələrin yaxşılaşdırılması;
- regionun nəqliyyat sistemi və nəqliyyat-logistika infrastrukturunun texniki və iqtisadi inkişafı;
- nəqliyyat-logistika strukturlarının və bütövlükdə sistemin işinin səmərəliliyinin artırılması;
- nəqliyyat-logistika xidmətləri bazarında rəqabət mühitinin yaradılması;
- digər regionların və xarici ölkələrin nəqliyyat-logistika sistemi ilə sabit əlaqələrin qurulması;
- birgə proqramların, milli və dünya nəqliyyat və logistika sistemlərinin inkişafı üçün ortaq bir siyasətin həyata keçirilməsi.

Regional nəqliyyat-logistika sisteminin formalaşdırılması üçün yuxarıda göstərilən vəzifələrin həyata keçirilməsi belə sistemlərin yaradılmasının səmərəliliyinə təsir göstərir.

Texniki cəhətdən tam təchiz edilmiş müasir nəqliyyat-logistika mərkəzləri fəaliyyət göstərdikdə effektiv yükdaşıma sistemi yaradılır [1,s.95]. Bu problemi həll etmək üçün, ölkənin logistika sisteminin inkişafı üçün bir proqram hazırlamaq lazımdır ki, burada ən çox diqqət logistika və nəqliyyat infrastrukturunun inkişafına, nəqliyyat və texnoloji proseslərin idarə edilməsinə,

logistika zəncirini təşkil edən elementlərin qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığının təmin edilməsinə yönəldilməlidir.

Regional nəqliyyat və logistika sistemlərinin inkişafının idarə olunması mexanizminin yaradılması nəqliyyat-logistika sisteminin işləməsi və inkişafı üçün vahid təşkilatı, iqtisadi, informasiya, tənzimləmə, elmi, texniki və kadr dəstəyinin formalaşdırılmasına əsaslanır. Nəqliyyat-logistika sistemlərinin idarə edilməsinin təşkili üçün vahid mərkəzin yaradılması təklif olunur. Həmin mərkəzin quruluşu aşağıdakı alqoritmi nəzərdə tutur (Şəkil).

Şəkil. Nəqliyyat-logistika mərkəzinin strukturu

Bu mərkəzin əsas məqsədi nəqliyyat-logistika sisteminin əsas elementlərinin və bütün maraqlı tərəflərin əlaqələndirilməsi və inteqrasiyasıdır. Bu məqsədə çatmaq üçün nəzarət mərkəzi aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirməlidir:

1. Sistemlərin formalaşmasında dünya təcrübəsinə əsaslanan nəqliyyat-logistika sisteminin inkişaf strategiyasını müəyyən etmək;
2. Sistemin müxtəlif elementlərinin təsirli qarşılıqlı əlaqəsini təmin etmək;
3. Potensial tərəfdaşları, özəl investitorları cəlb etmək üçün nəqliyyat-logistika sisteminin formalaşması və inkişafı ilə bağlı işlər barədə məlumatların yayılması məqsədilə əhali ilə qarşılıqlı əlaqə yaratmaq;
4. Nəqliyyat-logistika sisteminin iştirakçıları tərəfindən həyata keçirilən bütün proseslərin, əməliyyatların və xidmətlərin standartlaşdırılması və birləşdirilməsini təmin etmək;
5. Nəqliyyat-logistika sisteminin bütün iştirakçılarının qanuni maraqlarını qorumaq, xüsusi investisiya cəlb etmək üçün lazımı şərait yaratmaq.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, yüksək səviyyədə təşkil olunmuş nəqliyyat-logistika sisteminin olması aşağıdakı problemləri həll etməyə imkan verəcəkdir:

- yüklərin göndərilməsinin optimal həcmindən istifadə etməklə dövriyyə kapitalının dövriyyəsinin sürətini təmin etmək;
- yüklərin çatdırılma şərtlərindən asılı olaraq müxtəlif növ daşınmalar üçün çatdırılma vaxtı ilə yük haqları arasında effektiv balans yaratmaq [2, s.326];
- logistika axınlarının effektiv sinxronizasiyasını və uyğunlaşdırılmasını təmin edən nəqliyyat-logistika mərkəzlərinin xidmətlərindən istifadə edərək malların çatdırılması üçün rəşional xidmət səviyyəsini müəyyənləşdirmək;
- nəqliyyat-logistika sistemi obyektlərinə səmərəli şəkildə məhdud kapital qoymaq.

Fikrimizcə, nəqliyyat-logistika sisteminin fəaliyyətinin başlıca məqsədi maddi, maliyyə və məlumat axınlarının hərəkəti, tənzimlənməsi və nəzarətinin effektiv sisteminin formalaşdırılması və

həyata keçirilməsidir. Beləliklə, nəqliyyat-logistika sisteminin təşkili təsirli logistika çətdirilmə sxemlərinə əsaslanmalıdır.

Regional nəqliyyat-logistika sistemi obyektlərinin yaradılması səmərəliliyi aşağıdakılarla müəyyən olunur:

- logistik idarəetmə metodlarının təcrübədə tətbiqi, habelə nəqliyyat-logistika xidmətlərinin inkişafı yolu ilə müştərilərin kəmiyyət və keyfiyyət tələblərinin maksimum dərəcədə təmin etməklə regionun nəqliyyat kompleksinin, müəssisə və təşkilatlarının rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsi;

- daşımaların və malların hərəkəti sisteminin təşkili və idarə olunması üçün qabaqcıl terminal texnologiyadan istifadə etməklə regiondakı yük daşınması və logistika xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə təsir göstərən nəqliyyat-ekspeditor və logistika xidmətlərinin fəaliyyət sahələrində lisenziyalaşdırma. Bu birbaşa dövlət tənzimlənməsi və aydın nəzarət mexanizmi ilə bağlıdır [3, s.117];

- regionda yerləşən nəqliyyat-logistika infrastrukturunun inkişafı üçün büdcə və qeyri-büdcə mənbələrinin cəlb edilməsi ilə maliyyələşdirmənin təmin edilməsi;

- regional nəqliyyat-logistika infrastrukturuna informasiya dəstəyi sisteminin yaradılması üçün zəruri təşkilati, iqtisadi, istehsal və texniki şərtlərin təmin edilməsi;

- daşıma, nəqliyyat, anbar, bölüşdürmə, xidmət və digər maddi-texniki fəaliyyət növləri üzrə kadrların hazırlığı və yenidən hazırlanmasının təşkili;

- region iqtisadiyyatının modernləşdirilməsi və bu məqsədlə xarici investisiyaların və qabaqcıl texnologiyaların cəlb edilməsi üçün dövlət – özəl tərəfdaşlıq əlaqələrindən fəal şəkildə istifadə edilməsi [4, s.81];

- regional nəqliyyat-logistika sisteminin iştirakçıları üçün ən əlverişli şəraiti təmin edəcək logistika infrastrukturunu obyektlərinə və güzəştli vergiyə cəlb olunan investisiyaların güzəştli kreditləşdirilməsi.

Region ərazisində nəqliyyat-logistika sisteminin yaradılmasını sürətləndirmək və fəaliyyətinin nəticələrinə iqtisadi marağı artırmaq üçün ərazidə bütün maraqlı strukturların iştirakı ilə korporativ əsasda holding şirkəti yaratmaq lazımdır. Region ərazisində nəqliyyat-logistika sisteminin səmərəli işləməsi və inkişafı üçün beynəlxalq, dövlət və regional logistika proqramları və sistemləri ilə strateji qarşılıqlı əlaqələrin təşkili də zəruridir. Qeyd etmək lazımdır ki, nəqliyyat-logistika sistemlərinin yaradılması strategiyası malların həcmində və çeşidində davamlı artımla yanaşı, bu sistemlərin funksionallığını qabaqcıl logistika texnologiyaları və bazar üçün xarakterik olan digər xidmətlərdən istifadə etməklə genişləndirmək olmalıdır. Regionun rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsində strateji bir amil kimi regional nəqliyyat-logistika sistemlərinə olan yüksək tələb onların formalaşmasının mövcud şəraitdə aktuallığını əvvəlcədən müəyyənləşdirir. Nəqliyyat vasitələrinin, logistik infrastruktur obyektlərinin, anbar və konteyner müəssisələrinin, qablaşdırma sənayesinin və s. istifadəsində optimallaşdırma nəqliyyat-logistika sistemlərinin yaradılmasının əsas üstünlüyüdür.

ƏDƏBİYYAT

1. Альбеков А.У Таможенная логистика. Спб.: Троицкий мост, 2013, 176 с.
2. Грищенко А.И., Федотенков Д.Г., Лобановский А.М. Основные принципы формирования транспортно-логистической системы региона. Вестник Брянского государственного университета. 2015(2), с.325-330
3. Миротин Л.Б., Гудков В.А., Вельможин А.В. Грузовые автомобильные перевозки. М.: Горячая Линия, Телеком, 2007, 560 с.
4. Hacıyeva Z.E., Osmanov İ.O. Aqrar sənaye müəssisələrinin innovativ inkişafında dövlətin rolu / Z.E.Hacıyeva, İ.O. Osmanov // Sumqayıt Dövlət Universiteti. Elmi xəbərlər. Sosial və humanitar elmlər bölməsi. Sumqayıt: SDU, 2020, c.16, № 4, s.79-82;
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44598011>

**РЕЗЮМЕ
РЕГИОНАЛЬНЫЕ ТРАНСПОРТНО-ЛОГИСТИЧЕСКИЕ СИСТЕМЫ
И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИХ СОЗДАНИЯ**

Гусейнова М.С.

Ключевые слова: *региональная транспортно-логистическая система, регион, инфраструктура, экономика, развитие*

Создание региональных транспортных и логистических систем – это один из эффективных путей социально-экономического развития как отдельных регионов, так и страны в целом. С этой точки зрения, тема статьи актуальна. В статье обоснована необходимость создания региональных транспортно-логистических систем. Определены основные позиции по достижению целей развития создания региональных транспортно-логистических систем. В статье также структура транспортно-логистического центра в форме блок-схемы, рассмотрены ее составные элементы. Исследована эффективность создания объектов региональных транспортно-логистических систем.

**SUMMARY
REGIONAL TRANSPORT AND LOGISTICS SYSTEMS AND
THE EFFECTIVENESS OF THEIR CREATION**

Huseynova M.S.

Key words: *regional transport and logistics system, region, infrastructure, economy, development*

The creation of regional transport and logistics systems is one of the most effective ways of socio-economic development, both in individual regions and the country as a whole. From this point of view, the topic of the article is relevant. The article substantiates the need to create regional transport and logistics systems. The main positions for achieving the development goals of creating regional transport and logistics systems have been determined. The structure of the transport and logistics center was drawn up in the form of a block diagram, its constituent elements were considered. The efficiency of creation of objects of regional transport and logistics systems has been investigated.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	23.02.2021
	Son variant	04.04.2021